

Sprawozdanie

komisji gospodarstwa krajowego o założeniu nowych niższych szkół rolniczych.

Wysoki Sejmie!

Po dłuższym szeregu lat strawionym na pertraktacyach, układach, robieniu planów, kosztorysów i za tem prawie zawsze idących ponownych przeróbek tychże; wchodzi wreszcie długo oczekiwane aktywowanie dwóch nowych niższych szkół rolniczych w życie.

Razem z dotychczas istniejącymi będzie owych szkół razem sześć; — ilość bezsprzecznie w stosunku do rolniczej ludności kraju i jego powierzchni; — w odniesieniu wreszcie do ilości szkół rolniczych innych krajów koronnych; — zbyt szczupła — by o zaspokojeniu istotnych potrzeb nauki rolnictwa mogła być na seryo mowa.

Pomimo tego stanu rzeczy jednak — mniema komisya gospodarstwa krajowego, że na pewien dłuższy okres czasu należałoby się wstrzymać z tworzeniem projektów dalszej ilości niższych szkół rolniczych, w tym stylu i tym kosztem stworzonych jak dotychczas istniejące.

Najpierw względy finansowe, które przy traktowaniu każdej sprawy reprezentantom kraju winny leżeć przed oczyma; wymagają tego wolniejszego w zakładaniu przyszlých szkół rolniczych tempa.

Dalej stwierdzony, jak to Wydział krajowy w swem sprawozdaniu z naciśkiem podnosi, brak odpowiednio ukwalifikowanych nauczycieli rolnictwa; z którym to brakiem już teraz przy istnieniu czterech szkół rolniczych walczyć trzeba; a który wobec w mowie będących dwóch nowych szkół znacznie się jeszcze wzmoże.

Wreszcie możność urządzenia przyszlých szkół rolniczych na podstawach odmiennych, tak pod względem ich kosztowności jak też i praktycznego pożytku dla szerszego ogółu.

Wobec tego komisya gospodarstwa krajowego wyraża życzenie, aby Wydział krajowy wysłuchawszy opinji komisji dla spraw rolniczych postarał się o obmyślenie takiej organizacyi przyszlých szkół rolniczych przeważnie dla synów włościańskich przeznaczonych, aby odpowiadały więcej swemu zadaniu jak na dotychczasowej organizacyi oparte szkoły, a przytem znacznie mniej kosztowały.

Komisya sądzi, że liczne, a tańsze szkoły rolnicze, większą dużo przyniosą korzyść gospodarstwu włościańskiemu niż nieliczne, a przytem kosztowne; choćby dla tego tylko, że wpływ szkoły rozciąga się z natury rzeczy na pewną tylko okolicę kraju.

Z rozpraw w Sejmie w poprzedniej kadencji przeprowadzonych, z okazji zamierzonego założenia niższej szkoły rolniczej w Wojsławiu można było nabrać przekonania, że dużo tańsze, a zatem na praktycznych podstawach oparte szkoły rolnicze są możliwe, a w naszych stosunkach może i wskazane.

Dla tego też komisya nie wątpi, że projekta wówczas naszkicowane zasługują na dokładne zbadanie, i wyraża nadzieję, że Wydział krajowy wszechstronnie tę sprawę rozważy.

I. Szkoła w Bereźnicy (pow. Stryjskiego).

Wydział krajowy w swem sprawozdaniu do Sejmu przedstawia szczegółowo co w dalszym ciągu robót przedwstępnych w roku 1894 już rozpoczętych, przedsięwziął, w jakim stadyum się znajdowały z końcem roku ubiegłego, i czyni wnioski zmierzające do wprowadzenia szkoły Bereźnickiej w życie z rokiem szkolnym 1896/7.

Plany sporządzone pierwotnie dla założyć się mającej szkoły w Uhersku musiały z natury rzeczy uleść pewnym zmianom, którą to czynność powierzono profesorowi budownictwa przy szkole czernichowskiej p. Kuhlowi. Plany te po dokładnem ich przestudyowaniu na miejscu przez wysłaną ad hoc komisję, uleść musiały ponownym zmianom, wskutek potrzeby wprowadzenia praktyczniejszych zarządzeń w rozkładzie ubikacyi, i uchylenia zbytecznych upiększeń w projektowanych budowlach.

Te dalsze zmiany przeprowadzone zostały przez prywatnego inżyniera J. Kotoskiego; — który też wykonuje dotąd techniczne kierownictwo robót; — prowadzonych we własnym zarządzie pod nadzorem komitetu budowlanego; złożonego z poważnych a interesem tej szkoły szczerze się zajmujących osobistości.

Koszt wszystkich budowli obliczony został na kwotę 46.671 zł. a pokrycie tegoż stanowi wyznaczony już przez Wysoki Sejm w latach 1892 i 1893. kredyt na szkołę w Uhersku w kwocie 20.000 zł., przyznany przez skarb państwa zasilek tej samej wysokości; wreszcie przyrzeczony datek stryjskiej Rady powiatowej, wynoszący z procentami wyżej 3.000 zł. — Z tego też powodu w nadziei przeprowadzenia jeszcze w cenach kosztorysowych pewnych oszczędności, nie proponuje Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi na rok bieżący na ten cel żadnego dalszego kredytu.

Komisya gospodarstwa krajowego wyraża wobec powyższego przekonanie, że nadzieje Wydziału krajowego nieprzekroczenia kosztorysu, wobec zwłaszcza składu osobistości budową się zajmujących, dają niezawodną gwarancję pewności; uznaje wybór sposobu przeprowadzenia budowy we własnym zarządzie za bardzo trafny; i mniema zgodnie z Wydziałem krajowym, że nic na przeszkodzie stanąć nie powinno otwarciu zakładu nowego t. r. w jesieni

Przy tej sposobności nie może jednak komisya pominąć uwagi, która jej się nasunęła, a która uważa za swój obowiązek Wydziałowi krajowemu uczynić. Komisya mniema, że używanie p. profesora szkoły czernichowskiej Kuhla, do sporządzenia planów różnych budowli poza zakładem czernichowskim się znajdujących, nie odpowiada jego fachowemu przeznaczeniu; może być z uszczerbkiem jego zawodowej pracy w szkole a w rezultacie chybia zawsze celu, gdyż wszystkie projekta tego profesora tak są kosztownie zestawione, takim zbytkiem najeżone, że dla sprowadzenia ich do norm praktyczniejszych a przytem i oszczędniejszych, trzeba się udawać do osób trzecich celem przerobienia tego co już raz drogo i niepraktycznie projektowanem zostało.

Szkoła w Bereźnicy obliczona na 36 uczniów ma według zdania Wydziału krajowego — spełnić w środkowej części kraju to zadanie, jakie już spełniają na jego krańcach szkoły w Jagielnicy i Kobiernicach; jej organizacja i jej poziom naukowy ma być wzorem tych dwóch dopiero co wymienionych. Komisya z tem zapatrywaniem Wydziału krajowego się zgadza, pragnie widzieć w nowej szkole jak największą ilość synów włościańskich, wracających następnie na zagrodę ojcowską, by świecić dobrym przykładem i służyć za wzór naśladowania godny innym, by dać praktyczny dowód nabytej nauki rolnictwa, którą tak bardzo pielęgnować i uprawiać nam należy w tych krytycznych zwłaszcza dla wszystkich rolników czasach.

Co się tyczy etatu osób i płac grona nauczycielskiego dla tej szkoły; projektuje go Wydział krajowy na wzór już istniejących szkół niższych. Etat osób składałby się z trzech nauczycieli stałych a mianowicie dwóch fachowych, między nimi jeden kierownikiem będący i nauczyciela do nauk elementarnych i trzech niestałych t. j. dwóch katechetów obu obrządków i instruktora do robót praktycznych.

Płace równałyby się poborom nauczycieli innych szkół niższych i odnośnie do tego preliniuje Wydział krajowy na rok 1896 na płace — względnie do czasu pełnienia w roku bieżącym obowiązków — a nie licząc wobec pierwszego roku nauki potrzeby obsadzenia posady jednego z nauczycieli fachowych *kwotę 1327 zł.* doliczając zaś do tego inne wydatki administracyjne na zarząd, opał, oświetlenie, utrzymanie koni administracyjnych, podatki i t. d. w kwocie 750 zł. i na utrzymanie 15 uczniów, przybory do nauki i pisania w kwocie 790 zł. preliniuje łącznie kwotę na utrzymanie i prowadzenie szkoły w wysokości *2.867 zł.*

Komisya gospodarstwa krajowego uważa wydatki powyższe, z wyjątkiem owych specjalnych koni administracyjnych za usprawiedliwione i kwotę powyższą we wnioskach swoich zamieszcza.

Przy tej sposobności jednak, nie zmieniając na razie również projektowanego etatu osób, czyni uwagę a raczej rzuca jedynie myśl, której urzeczywistnienie zależy musi od dokładnej rozwagi Wydziału krajowego i powołanych czynników fachowych — Komisya mniema, że byłoby bez ujmy dla wykładanych w szkołach niższych nauk elementarnych, a z pewną korzyścią dla funduszu krajowego, wreszcie w możliwym związku z wprowadzonymi już w niektórych szkołach ludowych kursami rolniczymi, by zamiast obsadzania nauczycielami stałymi posad dla nauk elementarnych, wysyłała Rada szkolna krajowa do każdej ze szkół niższych kilku ukończonych seminarzystów na jednoroczną praktykę, w tym celu, by wyż wymienieni rozebrali między siebie wykład nauk elementarnych (przyпускаjąc jedną godzinę dziennie) równocześnie zaś resztę czasu wolnego poświęcili sami swemu wykształceniu w zawodzie rolniczym, jako przyszli kierownicy kursów rolniczych w szkołach ludowych.

Prócz preliniowanej kwoty na zwyczajne potrzeby szkoły, wstawił Wydział krajowy w preliminarz budżetu na rok 1896, jako wydatek nadzwyczajny kwotę 9.223 zł. na koszt założenia, zakupno przyborów naukowych, sprawienie inwentarza żywego i martwego, utrzymanie tegoż inwentarza i obsiew pól. Komisya gospodarstwa krajowego nie wdaje się w rozbiór pojedynczo projektowanych wydatków na powyższe cele, nie mając do tego podstawy ani wiadomości szczegółów, potrzebnych do ocenienia wartości każdego pojedynczego przedmiotu z osobna, czyni jedynie uwagę, że wysokość wydatku robi wrażenie wygórowanych cen, zwłaszcza odnośnie do kosztów urządzenia szkoły, — rubryki zakupna przyborów naukowych, inwentarza martwego. Uwaga, która się nasuwa co do inwentarza żywego, streszcza się

w tem, iż praktyczniej jest trzymać więcej krów, jak sześć, koni więcej jak trzy, a natomiast nie trzymać własnych drogich rozplodników ani dla bydła ani nierogacizny, gdyż potrzebie tej może stać się zadość za pośrednictwem obór i chlewni w sąsiedztwie szkoły się znajdujących, lub galicyjskiego towarzystwa gospodarskiego, gotowego zawsze w sposób odpowiedni sprawę tę załatwić.

Dalsza uwaga dotyczy kosztów na urządzenie gnojarni.

W szkołach niższych rolniczych w ogóle, względnie w gospodarstwie dla tej szkoły za wzór przeznaczonem, sądzi komisya, że jest odpowiedniejszą zasadą urządzenie pojedyncze gnojarni, bez kanałów i pomp, wybitych jedynie gliną lub kamieniem, równych, zabezpieczonych od dopływów wody dachowej i obcej, a obok tego budowa stajen tego rodzaju, by w zimie czasowo nawóz pod bydlęm trzymanym mógł być w stajni. Takie urządzenie w naszych stosunkach włociańskich — a te mamy przedewszystkiem na oku — wydaje się komisji odpowiedniejszym.

W końcu wyraża komisya nadzieję, że c. k. Rząd, tak jak to zwykł był czynić przy zakładaniu poprzednich szkół rolniczych, z odpowiednią subwencją przyjdzie z pomocą funduszowi krajowemu na cele powyżej przytoczone.

II. Szkoła w Suchodole pod Krosnem.

Drugą niższą szkołą rolniczą, która w najbliższym czasie powstanie, będzie szkoła w Suchodole pod Krosnem na gruncie 39 morgowym od miasta Krosna na przeciąg 60 lat wydzierżawionym w raz z budynkami na tym gruncie już istniejącymi, których wartość według oszacowania kwotę 6.585 zł. wynosi. Z tą szkołą połączony będzie na 3cim roku nauki kurs uprawy i wyprawy lnu, dotychczas oddzielną szkołą w Gródku stanowiący.

Plany i kosztorysy tej skombinowanej szkoły zostały wypracowane przez tę samą osobistość, która pierwotne plany szkoły Bereźnickiej sporządziła i obliczone są na kwotę 44.722 zł. Jeżeli się zważy, że rozmiar ubikacji tej szkoły obliczonym jest na 40 uczniów, że skutkiem wprowadzenia do tej szkoły dodatkowo także kursu uprawy i wyprawy lnu; nieistniejącego przy innych szkołach staje się potrzebnem stworzenie w budynkach gospodarskich oddzielnych ubikacji; w którychby praktyczne obchodzenie się z roślinami włóknistymi uczonem i wykonywanem być mogło; że wreszcie etat osób uczących w tej szkole skutkiem powyższego także może liczniejszym będzie, nie wydaje się przedłożony kosztorys w obecnej formie przesadzonym. Komisya gospodarstwa krajowego nie uważa zatem wskazanem czynić jakiegokolwiek zmiany w projektowanej kwocie i takową Wysokiemu Sejmowi do przyjęcia zaleca; w tem przekonaniu, że w owej kwocie mieści się także już ów wydatek nadzwyczajny na koszt założenia t. j. wewnętrznego urządzenia szkoły i folwarku i że subwencya rządowa na cele powyższe nie wątpliwie uzyskaną zostanie. Komisya ubolewa, że podobnie jak przy szkole Bereźnickiej nie mógł Wydział krajowy przy pomocy odpowiednio złożonej komisji budowlanej przystąpić do budowy w własnym zarządzie, co niewątpliwie tak ze względu na trwałość budowy jak też ze względów finansowych wydawałoby się korzystniejszym.

O trzeciej niższej szkole rolniczej w Wojsławiu, poruszonej poprzedniemi uchwałami Wys. Sejmu, nie przedstawia Wydział krajowy żadnych wniosków. Komisya gospodarstwa krajowego z powodów, o których na wstępie tego sprawozdania

już mowa była, uważa zgodnie z Wydziałem krajowym, omawianie szczegółów tej ewentualnej szkoły za przedwczesne.

Na zakończenie niniejszego sprawozdania czyni Komisya uwagę, która ze stanowiska różnolitych stosunków rolniczych naszego kraju, uważaną być powinna za uzasadnioną; że wraze projektowania dalszych niższych szkół rolniczych w kraju, uwzględnioną być by powinna przed innemi, ta północna piaszczysta część naszego kraju; w której tak gleba jak i odmienne stosunki produkcji rolniczej potrzebują koniecznie umiejętnych wskazówek i fachowej rolniczej pomocy.

Na podstawie powyższego wyводу Komisya gospodarstwa krajowego wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

I. Sejm upoważnia Wydział krajowy do otwarcia Igo roku nauki w krajowej niższej szkole rolniczej w Bereźnicy z początkiem roku szkolnego 1896/7.

II. Sejm ustanawia następujący etat osób i płac grona nauczycielskiego krajowej niższej szkoły rolniczej w Bereźnicy

A) Grono nauczycielskie krajowej niższej szkoły rolniczej w Bereźnicy składa się:

1. Z kierownika, zarazem nauczyciela fachowego, drugiego nauczyciela fachowego i nauczyciela do nauk elementarnych.

2. Z nauczycieli niestałych t. j. katechetów obrz. łać. i obrz. gr. i instruktora do robót praktycznych.

B) Wymienieni pod A 1.) są urzędnikami krajowymi z wszystkimi prawami, określonymi w ustanowie służby krajowej i w statucie emerytalnym.

C) 1. Pierwszy nauczyciel fachowy a zarazem kierownik szkoły otrzymuje wolne pomieszkanie i pobiera roczną stałą płacę w kwocie 1.300 zł., dodatek aktywalny o rocznych 140 zł. i dodatek pięcioletni w rocznej kwocie 200 zł.

2. Drugi nauczyciel fachowy otrzymuje wolne pomieszkanie i pobiera roczną stałą płacę w kwocie 1.000 zł., dodatek aktywalny o rocznych 100 zł. i dodatek pięcioletni o rocznej kwocie 100 zł.

3. Nauczyciel do nauk elementarnych otrzymuje wolne pomieszkanie i pobiera roczną stałą płacę w kwocie 500 zł. dodatek aktywalny o rocznych 50 zł. i dodatek pięcioletni w rocznej kwocie 50 zł.

3. Nauczyciel do nauk elementarnych otrzymuje wolne pomieszkanie i pobiera roczną stałą płacę w kwocie 500 zł., dodatek aktywalny o rocznych 50 zł. i dodatek pięcioletni w rocznej kwocie 50 zł.

D) Dodatek pięcioletni nadaje Wydział krajowy każdemu z tych nauczycieli podług powyżej oznaczonej stopy, skoro tenże pełnił na jednej i tej samej posadzie służbę przez pięć lat nieprzerwanie.

Dodatek pięcioletni nie może być udzielony na tej samej posadzie częściej jak pięć razy t. j. za 25 lat nieprzerwanej służby. Dodatek ten stonowi część płacy i będzie doliczony do stałej płacy przy wymiarze emerytury.

E) Stanowisko nauczycieli niestałych, którzy nie są urzędnikami krajowymi i nie mają prawa do emerytury, określi bliżej statut organizacyjny szkoły, tudzież regulamina i instrukcje wydane na podstawie statutu.

O wysokości ich wynagrodzenia stanowi każdorazowy budżet krajowy.

III. Sejm otwiera Wydziałowi krajowemu kredyt w kwocie 2.867 zł. na koszt utrzymania szkoły w Bereźnicy w roku 1896, a kredyt do wysokości 9.223 zł. na koszt jej urządzenia.

IV. Sejm upoważnia Wydział krajowy do budowy niższej szkoły rolniczej w Suchodole kosztem nieprzekraczalnym 44.722 zł. i otwiera mu w tym celu na rok 1896 kredyt do wysokości 30 000 zł.

Lwów 17. stycznia 1896.

Przewodniczący
Stanisław Polanowski.

Sprawozdawca
Stan. Stadnicki.